

Màrius d'Empúries

Il·lustració: Joan Barris

Màrius d'Empúries

Text de **Càndid Miró Sellart**

Il·lustracions de **Joan Barris Neira i Georges Grammat**

Revisió continguts històrics: **Joaquim Monturiol (MAC-Empúries)**

Edició, impressió i muntatge: Camp d'aprenentatge **Empúries**

Camp d'aprenentatge **Empúries**

L'Escala, 2005

CAPÍTOL I

–¡Màrius! ¡Aixeca't que és tard! –li cridà la veu de Safo des del pis de baix.

Va obrir un ull i encara que l'envoltava la foscor sabia que el sol ja devia ser a punt de sortir. I no era qüestió que el sol s'aixequés abans que ell. ¡Quina vergonya! Aleshores tothom diria que era un mandrós, i amb raó.

Va apartar la flassada que el cobria i la va deixar plegada als peus del llit, com sa mare l'havia instruït des de petit. Ells no tenien esclaus i la feina se l'havia de fer cadascú. Es va posar la túnica i s'enfilà sobre el llit per obrir la finestreta. Hi arribava amb prou feines. Tot seguit va baixar l'escala de fusta que anava a la *taberna* on la mare ja feinejava amb àmfores de salaó, que anava col·locant en els forats de la banqueta. Era una tasca dura però la Safo se'n sortia molt bé. Per la porta de la botiga entrava una xic de claror juntament amb el soroll de gent que passava pel carrer principal.

–¡Bon dia, mare!

–¡Bon dia, Màrius! Avui hi ha molta feina; m'hauries d'ajudar una mica abans d'anar a escola.

Doncs s'havia d'afanyar perquè fer tard a escola era una falta molt greu i li podien caure a sobre unes

quantes bastonades. La primera feina de cada dia era anar a buscar aigua a la cisterna del *macellum*. Les cases riques tenien cisterna pròpia, però no era el cas de la família d'en Màrius. Va agafar una *hidria* i es dirigí a sa mare.

–¿Quantes en porto, mare?

Il·lustració: Joan Barris

–Avui ha d'arribar un vaixell de *Massilia* i hi haurà molta feina. Porta'n quatre.

Il·lustració: Joan Barris

Així és que en Màrius, descalç encara, va agafar una altra gerra i se'n va anar disposat a fer dos viatges. Es notava que havia d'arribar un vaixell i que la gent ho sabia. Hi havia encara més moviment de l'habitual. El seu pare ja devia ser a la factoria de salaons vés a saber des de quina hora.

Al *macellum* hi havia molta gent fent cua per a agafar aigua. En Màrius tenia la sort de viure-hi al davant i així no havia de caminar gaire estona carregant una *hídria* darrera l'altra. Quan

li va tocar enfonsà la galleda de fusta pel forat de la cisterna i quan notà que era plena estirà resolut. La cisterna era força plena, cosa que donava molta tranquil·litat. Només s'omplia amb aigua de pluja i quan s'anava buidant començaven les restriccions. En Màrius sabia que en altres llocs havien fet aqüeductes, unes obres molt importants per a fer arribar aigua a les poblacions, però no semblava pas que a *Emporiae* n'anesin a fer cap. També era veritat que molt poques vegades se'ls acabava l'aigua.

Fets els dos viatges d'aigua i després d'ajudar la mare a posar bé totes les àmfores que havia de tenir a punt, anà a la rebotiga, el magatzem interior, a esmorzar.

Il·lustració:
Georges Grammat

Va tallar pa i l'anava sucant amb vi, i cap a dins. El vi era una mica picat i ja semblava vinagre. Demanà permís a la mare per barrejar-hi un xic de mel perquè

no se li notés tant el regust.

–Però només una mica –li advertí la mare, conscient del preu de la mel.

Acabat el crostó de pa, quatre figures. Just en aquell moment en Tiberi, l'amic amb qui es feia més darrerament, el cridava des de la porta. Mentre es calçava les velles sandàlies, digué:

–Mare, després d'escola, ¿puc anar a jugar amb en Tiberi?

–Això ho has de preguntar al pare, ja ho saps.

És clar que ho havia de preguntar al pare; tot s'havia de preguntar al pare, però a la mare li agradava que li ho demanés abans a ella, encara que sempre respongués el mateix. Per a qualsevol cosa calia el consentiment de Semònides, el *pater familias*, com havia de ser.

Carrer amunt entrà a la factoria de salaons. Com bé s'imaginava l'activitat era frenètica. El seu pare estava buidant una cisterna de tonyina dins d'unes àmfores especials per a salaó. Era un feina dura però ben pagada. Molt poques vegades el seu pare cobrava amb diners; preferia que el paguessin amb sal o amb salaó, que després la Safo venia a la botiga o al mercat. En aquell moment estava tan atrafegat que de seguida li donà permís a en Màrius per quedar-se fins més tard amb en Tiberi. O aquesta és la sensació que va tenir en Màrius. Perquè just girar cua i anar-se'n amb el seu amic, en Semònides els donà una llambregada encuriosida. No entenia l'interès que tenien aquells dos nois l'un per l'altre. Màrius era fill de grecs – Semònides i Safo ho eren – i a més de família modesta, tot al contrari que Tiberi, fill del principal mercader d'Empúries i de família romana de soca-rel.

–¿Has sentit quina fortor? –li preguntava en Tiberi al seu company, quan passaven per davant del temple d'Asclepi.

–És el *garum*. El deuen estar preparant per al vaixell. ¿Ja ho saps que avui n'ha d'arribar un de Marsella?

–¿Com vols que no ho sàpiga? A casa fa tres dies que no es parla de res més. El meu pare espera un carregament d'àmfores noves per al vi i l'oli.

En aquell moment sortien de la muralla grega. A la seva esquerra el sol feia un camí de llum sobre el mar i per un moment els va fer tancar els ulls.

CAPÍTOL II

En Màrius i en Tiberi van anar seguint la muralla per la banda de fora. Feia temps que aquells murs només servien per a marcar els límits de la ciutat i per a impedir visites nocturnes de senglars i guineus. Eren temps de pau.

Quan eren a punt d'entrar per la porta de la muralla romana, després de passar la mà pel símbol esculpit a la pedra, aquella figura que donava bona sort i prosperitat a tots els vilatans, en Tiberi girà el cap a l'altra banda.

–¡Mira! –Assenyalava una columna de fum voltada de gent, potser a mig quilòmetre de distància, al costat de la calçada.

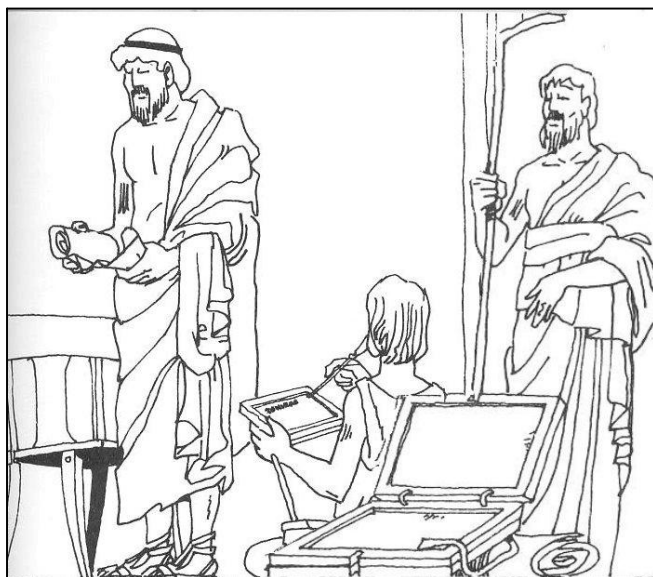
–¿Qui incineren? ¿Ho saps?

–Ni idea. Anem.

Travessaren la porta mentre a en Màrius li venia el seu avi al cap. Feia temps que estava molt malament, reclòs al temple d'Asclepi. L'avi insistia que, si moria, no volia ser incinerat com els romans. Va sacsejar el cap, per canviar de pensament.

Eren al carrer principal d'*Emporiae*. A banda i banda hi havia botigues de tota mena. En una d'elles, al primer pis, hi havia l'escola. Hi entraren i pujaren l'escala de fusta.

Van saludar el *literator*, el qual els respongué educadament. Ja hi havia

Il·lustració: Georges Grammat

uns quants nens treballant. Una porta donava a la sala del costat, on eren les nenes. En Màrius va donar un cop d'ull a la Gal·la, la germana d'en Tiberi, que estava asseguda a la banqueta escrivint en un pergami. La Gal·la era, de tots els alumnes, la que escrivia i llegia millor. Quan va entrar a l'escola, a set anys, ja llegia i escrivia a la perfecció, millor que en Màrius que feia un any que anava a escola. ¡I quina lletra! En Màrius es moria d'enveja. Per sort, ell se'n sortia molt bé amb els números i el

càlcul. Però tampoc no li servia de gran cosa amb la Gal·la, perquè ella l'ignorava completament.

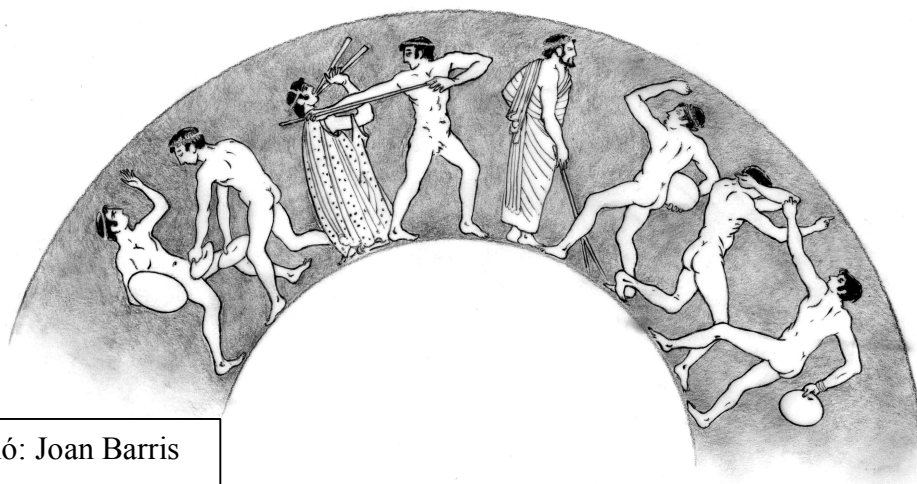
Heus aquí la qüestió. En Màrius n'estava una mica enamorat. O potser força enamorat. O molt. Fins i tot era possible que s'hagués fet tan amic d'en Tiberi per a estar més a prop d'aquella noia. No ho havia dit a ningú, és clar. Se li haurien rigut a la cara, li haurien pres el pèl mesos seguits. I amb raó: ell ja sabia que nens i nenes no s'han de barrejar, però no hi podia fer res. El cor el traïa.

Al costat de la Gal·la va veure l'esclau de la família que es dedicava a vigilar-los quan eren a estudi, el *pedagog*. Portava el bastó amb el qual es recolzava i amb el que donava alguna bastonada severa a en Tiberi, si ho creia necessari. Els cops de bastó feien molt de mal, però feia molt més mal quan l'esclau ho explicava al pare. ¡Quina vergonya, pobre Tiberi! En Màrius mai no havia vist ni sentit que piqués la Gal·la.

La família d'en Màrius no tenien esclaus. Clar que ell tampoc no n'hauria necessitat, de *pedagog*. Moltes vegades la mare li deia: “Vals el teu pes en sal”. I era veritat: en Màrius era un bon noi.

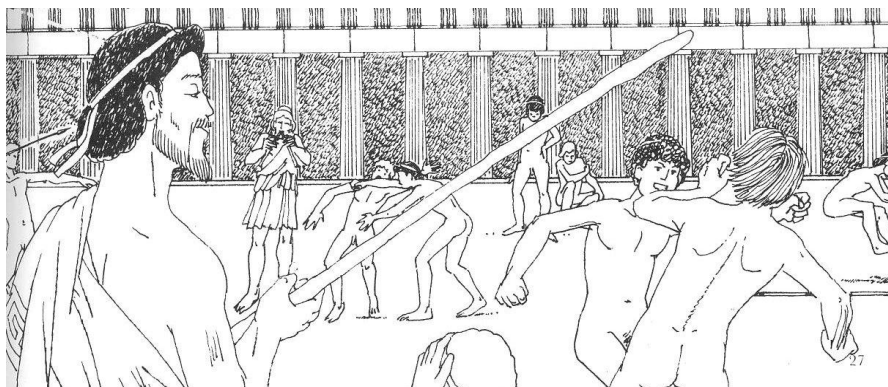
Va agafar una fusta del piló i en va escalfar la cera en silenci absolut. Després va seure a la banqueta i va començar a copiar el papir que tocava, amb un punxó de fusta. Era la seva feina de cada dia, la de tots: copiar el text que el *literator* decidia i després memoritzar-lo. S'hi va concentrar. A veure si podia fer tan bona lletra com la Gal·la.

Tres hores després de treball ininterromput va arribar el *paidotriba*, l'entrenador. Es va emportar tots els nens a la palestra, fora de la muralla. En travessar la porta va mirar via enllà i va veure que la incineració ja havia acabat. S'hi veien uns homes feinejant, potser construïnt algun monument funerari.

Il·lustració: Joan Barris

A la palestra van començar amb els exercicis gimnàstics. Abans s'havien ben despullat, perquè suaven i no era qüestió que la roba agafés pudor de suor. Encara faltaven tres dies per a fer bugada, el dia dels banys.

Il·lustració: Georges Grammat

Després de les curses, els salts i els llançaments, tocava lluita. Se suposava que els nois havien d'estar preparats per quan la gran Roma necessités soldats per conquerir més territoris o per

sufocar revoltes en qualsevol de les colònies que tenia escampades per tota la Mediterrània. Forts i acostumats a la lluita i als cops.

En acabat es van rentar una mica i ja era hora d'anar a dinar. Entraren de nou a la ciutat. A la porta de l'escola hi havia la Gal·la i el *pedagog*, esperant en Tiberi.

–Vaig a casa a dinar i ens trobem al fòrum.

–Fins ara.

En Màrius solia dinar al costat de l'escola. Hi vivia el seu oncle Artafernes, germà del pare, que també tenia un negoci, una barreja de *taberna* i de *thermopolia*, on oferia menjar calent. Saludà l'oncle des de darrera el taulell, a cobert sota els porxos. L'oncle li tornà la salutació mentre li portava una mica de pa, formatge, dàtils i nous. Al costat hi havia un grup d'homes que també dinava el mateix. Parlaven del tema del dia. Un d'ells, que parlava llatí, sostenia que s'havia fet tard i que el vaixell no arribava, que potser havia topat amb els esculls de Cala Culip, com tants altres vaixells. Un altre, en grec, deia que no podia ser, que no feia pas prou vent com perquè hagués tingut problemes, i que era per això, perquè no feia vent, que s'estava retardant. I encara hi havia un tercer que parlava en llatí però amb un fort accent iber i deia que vés a saber quan arribaria. Encara discutien que en Màrius ja havia acabat i s'acomiadava de l'oncle.

Ell no pagava quan s'hi quedava a dinar. Artafernes ja s'entenia amb el seu germà. Semònides li pagava amb sal o salaó, que l'oncle utilitzava a la botiga.

Tranquil·lament es dirigí cap al fòrum.

CAPÍTOL III

Il·lustració: Georges Grammat

Al mig del fòrum feia un pet de sol. En Màrius es quedà a l'ombra de l'*ambulacrum* mirant què feia la gent. Era mig buit. Les portes dels edificis oficials eren obertes però no s'hi veia moviment. Tampoc no es veia ningú a la zona dels temples. A aquella hora la gent gran era dinant o fent la migdiada. Hi havia grups de quitxalla fent córrer els rodells o jugant a daus i a tabes. S'acostà a un grup de nois que bevien vi en una *taberna*; llençaven el pòsit que els quedava contra un plat sostingut per un pal, a veure qui el tombava. Era un joc grec però que s'havia conservat a Empúries. L'anomenaven *kottabos*.

—¿Vols venir a casa? —La veu d'en Tiberi l'havia agafat per sorpresa.

—¿Què vols, que el teu pare em torni a fer fora com l'última vegada?

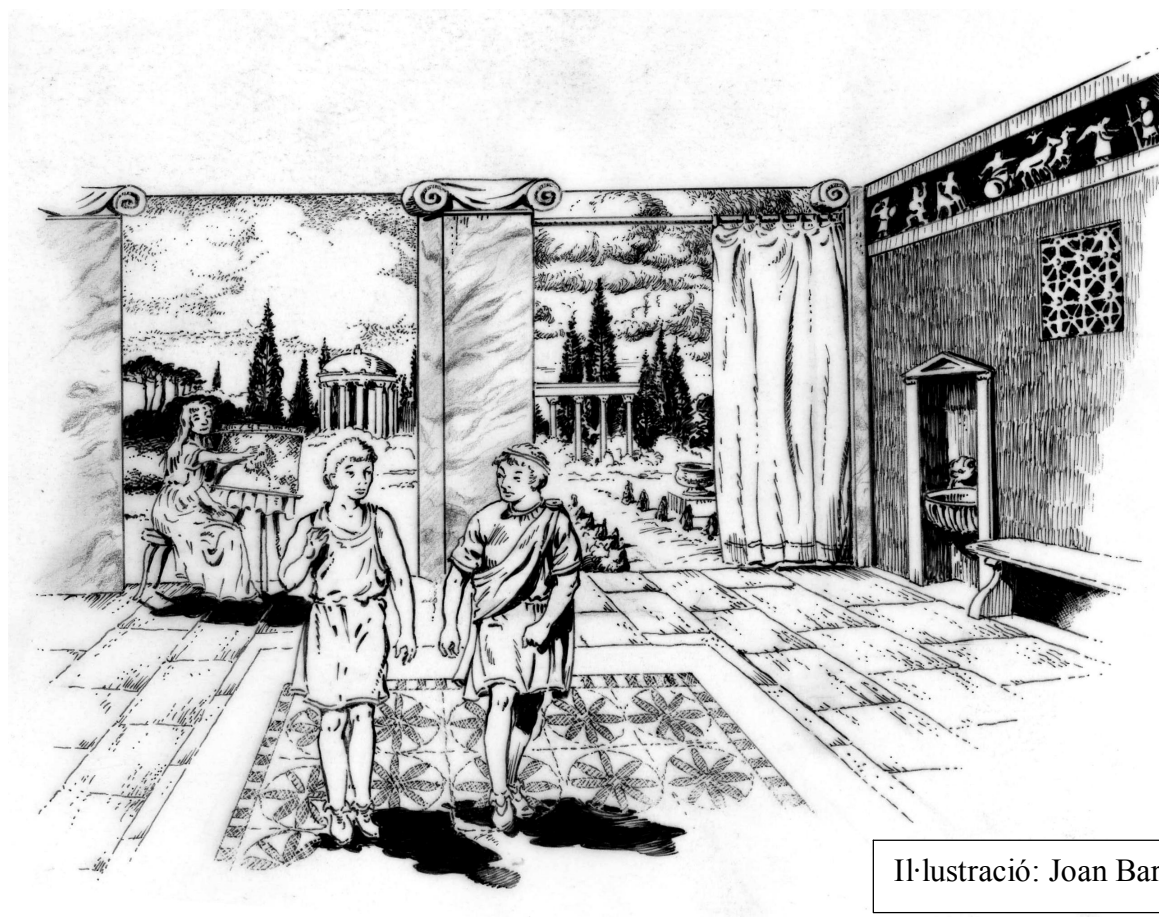
Era cert. L'Antoní, pare d'en Tiberi, no volia que el seu fill es barregés amb nois de família modesta, i encara suportava menys que els portés a casa. Per això no s'estava de fer-los fora sense contemplacions. Clar que a en Màrius no li havia agradat gaire.

—No t'amoïnis. És a les termes, a fer els seus negocis.

—¿Quina sort! —Semblava que en Màrius es referís al fet que el pare fos fora, però en realitat pensava en la sort que tenen aquells amb prou diners com per anar a les termes sempre que els vingui de gust.

En Màrius es va quedar a la porta, dissimulant, mirant el traçat impecable del carrer i la poca gent que hi circulava. Mentrestant en Tiberi s'assegurava que el seu pare era a les termes. Efectivament. Des de l'atri en Tiberi va fer un senyal al seu amic que entrés. La mare, la Júlia, encara estava fent la migdiada, però ella no seria problema, no diria res. Els esclaus que deambulaven per tota la *domus* tampoc no badarien boca.

A l'atri hi havia la Gal·la, brodant, a l'ombra. En Màrius estava fascinat, com sempre. “¿És que tot ho fa bé, aquesta?” pensava. Ella ni se'l va mirar.

Il·lustració: Joan Barris

—¿Vols veure les cambres dels banquets? —En Tiberi sabia que els mosaics del terra i les pintures de les parets de les cambres principals tenien el cor robat a en Màrius. Eren d'un luxe inimaginable per a ell. Les hagués estat contemplant hores i hores. En Tiberi li anava explicant els banquets nocturns que el seu pare hi celebrava, amb músics i ballarines i malabaristes, mentre els convidats entraven i sortien per anar a vomitar i continuar menjant, tal com era costum. Costums dels rics, perquè a casa d'en Màrius no ho havien fet mai, encara que els metges ho recomanaven.

A totes les cambres hi havia recipients amb aigua. En aquella casa no només tenien cisterna pròpia sinó també un pou. I com que la ciutat romana era més elevada, l'aigua dels pous gairebé mai no tenia gust de sal.

Estaven tan embadalits entre una cosa i una altra que no es van adonar de l'enrenou que de cop i volta s'escampà per tota la casa. Quan la Gal·la els cridà la miraren alarmats.

—¿Que ha vingut el pare?

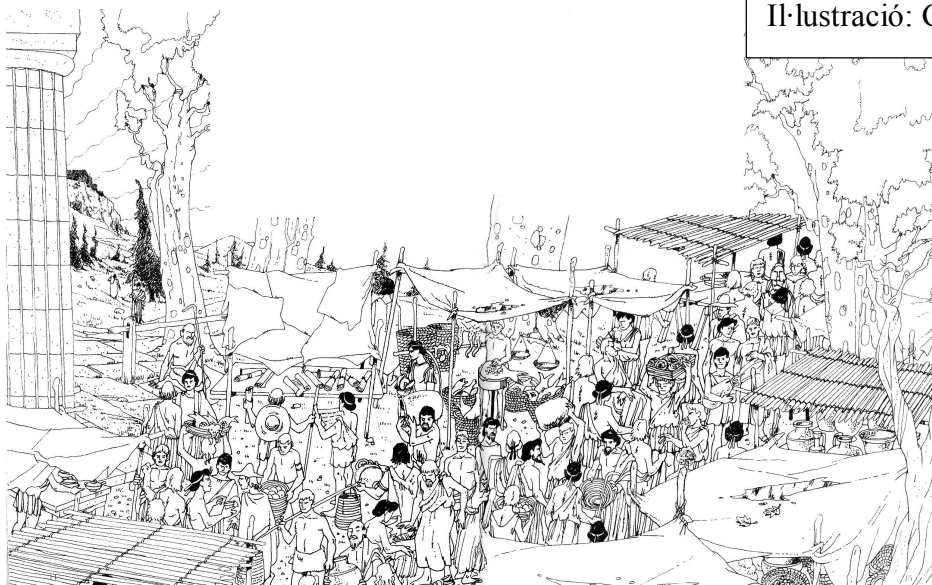
–Encara no, però no trigarà, perquè ha arribat el vaixell.

–¡Doncs, som-hi!

Els dos nois s'apressaren, no només pel perill d'aparició del pare, sinó perquè l'estona després de l'atracament del vaixell el port era tot un espectacle. Pel vaixell en si, per les tasques de descàrrega, i per les parades que es muntaven en qüestió de minuts a l'*agora* de la ciutat grega.

Giraren el carrer principal cap a la dreta per anar a les escales que baixaven fins a la Neàpolis, a tocar del port. En girar la cantonada ja van poder veure el vaixell, amb les veles triangulars acabades de plegar. A en Màrius sempre li feia un tomb el cor.

Van baixar cap a l'*agora* on arribaven carros estirats per rucs plens d'àmfores noves de trinca. Pel que es veia abans havien descarregat altres coses perquè ja es veien parades de teixits, de perfums, de figures de déus i penjolls...

Il·lustració: Georges Grammat

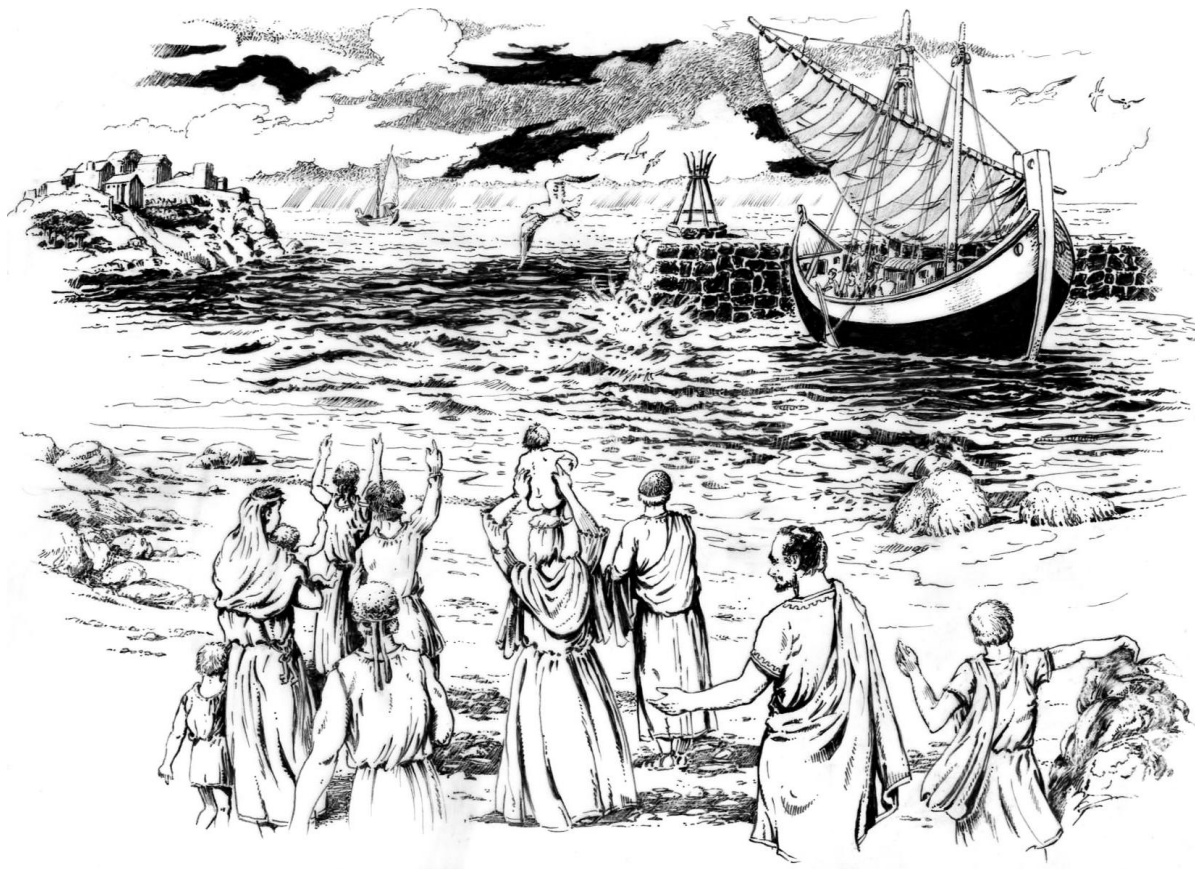
–¡Què bé que t'hagi trobat! –Era la veu de Safo, la mare d'en Màrius–. Hauries d'anar a la botiga, a vigilar, i així jo podré mirar quines coses han portat. –A la cara d'en Màrius es podia veure dibuixada la desil·lusió i la mare va adonar-se'n–. ¡Vinga, home, només serà un moment!

“¡Sí, és clar, només un moment!” va pensar en Màrius, però se'n cuidà molt de contradir la seva mare. Així és que s'acomiadà d'en Tiberi.

–No et preocupis. Aniré al vaixell i si em donen alguna cosa ja la compartiré amb tu.

–Gràcies, Tiberi. Que hi hagi sort.

CAPÍTOL IV

Mentre anava cap a la *taberna* pensà que era afortunat de tenir un amic com en Tiberi. De fora estant de la botiga podia veure la gent que anava i venia esverada, i també els productes que descarregaven al *macellum*, el mercat cobert de davant de casa seva.

A la fi va seure a la vorera del terra, recolzat al marc de la porta, a resguard dels pocs carros que circulaven pel carrer principal de la ciutat grega. S'imaginava que la majoria dels carros devien passar pel camí de les dunes, tot dirigint-se a la porta del *forum*, al barri on hi havia més gent, i on vivien els comerciants més rics. Per davant de casa seva només passaven els que anaven o venien de la factoria de salaons i del *macellum*.

Al cap de força estona arribà en Tiberi.

—Res de res, ¡quins mariners més antipàtics! ¿Te'n recordes d'aquells que ens van regalar les baldufes de terrissa?— En Màrius encara la guardava.

—Sí, però com a mínim has vist el vaixell de prop.

–I tu també el podràs veure. No se'n va fins d'aquí a tres dies. L'han de carregar de vi i oli i ordi i salaons, pel que he sentit.

Aleshores arribà Safo que portava unes angules.

–M'han dit que les han pescat aquest mateix matí al *Clodianus*. Ja veuràs quin sopar que farem.

A en Màrius li canvià la cara. La seva mare era una magnífica cuinera. Aquelles angules a les seves mans i amb unes cullerades de garum... allò seria sopar de festa.

–¿Menjarem també pastissets de mel? –La mare els havia fet dos dies abans i els anava dosificant.

–¿Vinga! Pastissets de postres. Que avui t'has portat molt bé. Però abans agafa aquell cistell de fruita i porta'l al pare.

–¿Al pare? ¿On és?

–A l' *Asklepieion*.

“¿Oh, no!” va pensar.

En Tiberi l'acompanyà fins a les portes del temple, després es feu fonedís.

En Màrius pujà les escales del temple, portant el cistell entre totes dues mans, com fent una ofrena. De fet estava fent una ofrena. Aquelles fruites eren per al déu de la medicina, Asclepi, com li deien els grecs, o Esculapi, com l'anomenaven en llatí.

Un sacerdot li agafà el cistell i li indicà el camí que ell ja coneixia, cap a les cambres on restaven els malalts. Allà hi havia el seu avi, Alexandre. Estava ajagut de sobines amb unes ampolles rodones enganxades a l'esquena. Semònides era al seu costat. Saludà l'avi, que no feia gaire bona cara. De seguida li vingué al cap l'escena del matí, amb la incineració fora muralles. Als grecs no els agradava gaire això de cremar els seus morts, ells preferien enterrar-los. Però els nous costums romans s'anaven imposant. Va apartar aquells pensaments del seu cap.

Els malalts restaven al temple amb la confiança que el déu els parlés en somnis. Els guaridors, després, preguntaven als malalts què havien somiat i intentaven extreure'n les pistes del déu sobre el tractament que havien d'imposar als malalts. De moment, però, les interpretacions dels somnis d'Alexandre no estaven donant gaire resultat.

—¿Has fet l'ofrena al déu? —preguntà el pare. Màrius assentí amb el cap—. Doncs ja podem anar marxant que a l'avi li estan fent una cura.

Sortiren en silenci i Màrius no gosava preguntar si l'avi viuria o no. Quan s'acostaven a casa van veure la mare cuinant a la porta i parlant amb una veïna. Allò els va distreure dels seus pensaments sobre Alexandre.

—¡Angules! Això sí que és un sopar de primera.

I així va ser. A la taula de la botiga quan encara entrava llum del sol de ponent per la porta es van cruspir les angules amb garum, també enciam i tonyina en salaó, i els famosos pastissos de mel de Safo. Bevien vi barrejat amb mel, més aigualit per a en Màrius.

—Ja es pon el sol; aviat haurem d'anar a dormir.

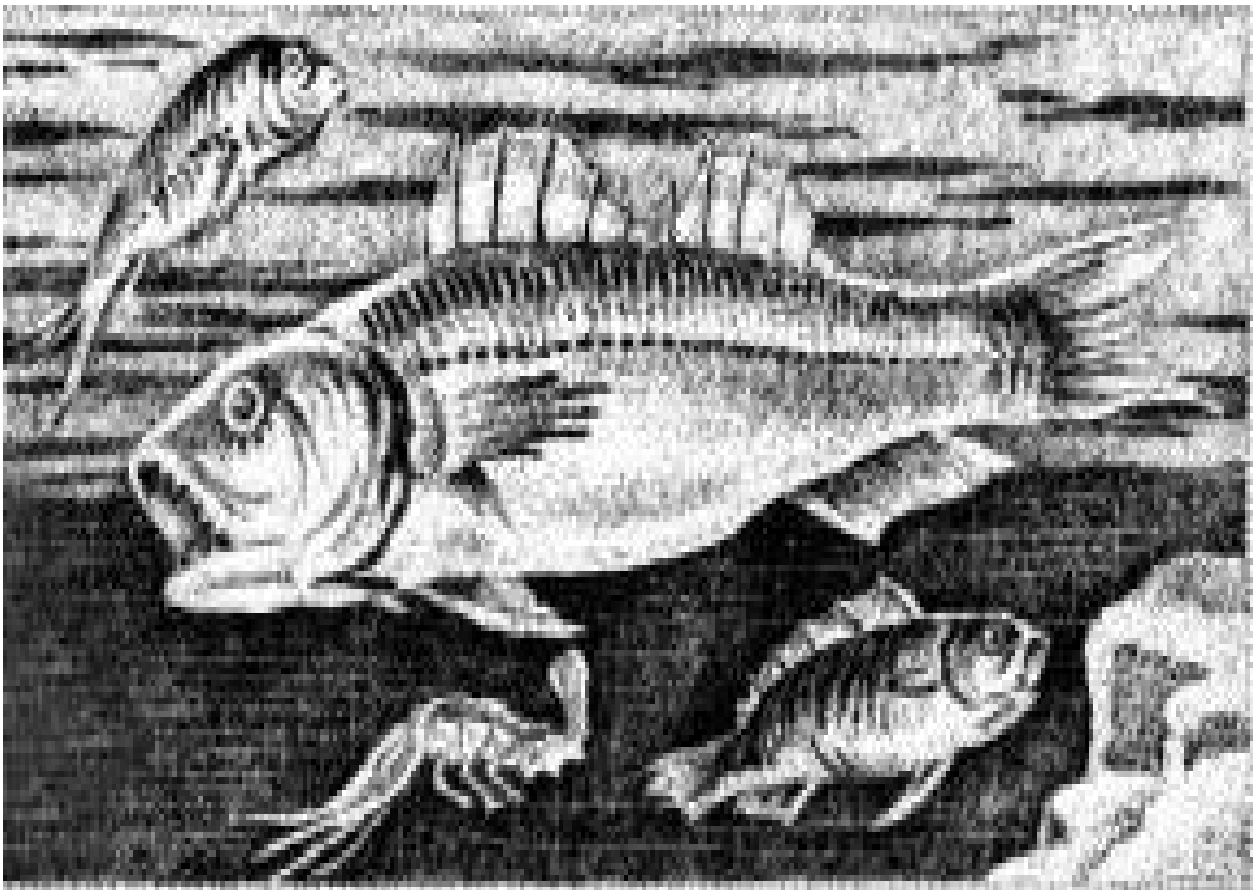
—Pare —va dir en Màrius—, ¿per què no m'expliques alguna història grega?

En Màrius gaudia amb les històries de la mitologia grega que li explicava el seu pare, el qual tampoc no es feia pregar gaire, potser perquè li tornava a la memòria quan l'Alexandre li n'explicava a ell, i com li agradaven.

–¿Saps com va ser que Herakles s'enfrontés a Tritó, el monstre mig home i mig peix?

I és clar que ho sabia. Però estava disposat a tornar-ho a escoltar una i mil vegades més.

I fins que no es va acabar la història, quan ja era fosc, que la mare li donà la llàntia encesa perquè anés a dormir al seu llit amb matalàs de palla. Mentre es tapava amb la màrfega pensà en Herakles, a qui el seu amic Tiberi anomenava Hèrcules, com tots els romans. Això el portà a pensar en el llit de llana on devia dormir en Tiberi, ¡quina sort!, i s'adormí amb aquest puntet d'enveja.

Camp d'aprenentatge **Empúries**